

CONVERSATIONAL IMPLICATURES IN IDIOMS DENOTING POVERTY

Ana-Maria Birtalan

Assist. Prof., PhD, Ecological University of Bucharest

Abstract Starting from Ch. J. Filmore's concept of scene- frame system, according to which the beginning of a discourse creates, "activates" a kind of schematic or outline scene, a partially pre-established specified world which will be later on filled with other details, we will analyse the idioms and phraseological expressions denoting poverty (in Romanian and English) at the discourse level, in literary contexts, providing an initial semantic frame which offers the opportunity of the implicatures to take over and enrich, submine or even change the meaning.

Moreover, our aim is to describe a parallel between the Romanian and English phraseological synonyms, their behaviour in specific literary contexts, starting from the initial commonly shared semantic frame and following the development of the reader's perception of the meaning as it gets built up and filled out by the respective idioms, thus, changing the text- interpretation experience and introducing the implicature.

În lucrarea de față ne propunem o analiză a mecanismelor interioare de construire a unui mesaj cu ajutorul frazeologismelor adjectivale în contexte, realizând o evaluare contrastivă a efectului semantic și pragmatic oferit de folosirea acestora în limbile română și engleză.

Principala misiune constă în descoperirea acelor mijloace lingvistice care au loc în procesul comunicării, ce „vorbesc” luminând textul cu o semnificație nouă, mai bogată, mai expresivă.

Analiza comparativă pe care o propunem în acest articol se desfășoară în jurul frazeologismelor adjectivale ce denotă ideea de „sărăcie”, în încercarea de a observa efectul pe care acestea îl au în contexte atunci când emițătorul le preferă simplelor adjective. Evident, va fi vorba despre o creștere, impresionantă uneori, a dimensiunii expresive conferite textului. Mai mult decât atât, se urmărește printr-o paralelă, gradul de expresivitate al fiecărei limbi, capacitatea de a transmite același mesaj în registre și stiluri diferite.

Statutul frazeologismelor adjectivale. Între frazeologismele adjectivale și adjective se stabilește un raport de corespondență: *a fi cu ochii în patru – atent; ca scos din cutie – îngrijit; a fi în patru ițe – beat; a avea seu la rărunchi – bogat; limpede ca bună dimineața – clar; to be all ears – careful; spick and span – neat; tight as a drum – drunk; to be in cash – wealthy; as clear as daylight – clear.*

Ca și adjectivele propriu-zise, și frazeologismele adjectivale denumesc însușiri și calități ale unor ființe sau obiecte: *cu sânge rece – calm; cu mâna spartă – risipitor; a avea gădilici la limbă – vorbăreț; cu scaun la cap – deștept; ușor ca o pană – foarte ușor; cât un fir de mac – foarte mic; bun de dat la răpă – neînsemnat; neimportant; with cold blood – calm; free with one's*

money – spendthrift; to have a loose mouth – talkative; to have brains – clever; light as a feather – light; worthy of consideration – significant.

În limba română există doar câteva studii în care au fost cercetate frazeologismele adjectivale.

O primă încercare de a analiza locuțiunile adjectivale îi aparține lingvistului Gh. Poalelungi [1], care a clasificat aceste unități ale limbii din punctul de vedere al elementelor lor componente. Cercetătorul a stabilit 21 de tipuri de locuțiuni adjectivale cu structuri gramaticale diverse. Tipologia frazeologismelor adjectivale este însă cu mult mai variată. Însuși autorul menționează că nu consideră clasificarea „decât aproximativă, dacă nu chiar arbitrară.” [1, p. 146]. Analizând articolul respectiv, Gh. N. Dragomirescu scrie că nu e de acord cu toată lista prezentată de Gh. Poalelungi, deoarece „unele din îmbinările de cuvinte considerate de autor locuțiuni adjectivale nu sunt decât atribute, fie verbale, fie substantivale, fie adjectivale, fie chiar pronominale.” [2, p. 619]

Lingvистa L. Lupușor a efectuat clasificarea gramaticală a *unităților frazeologice adjectivale* (termenul aparține autoarei – subl. n.), pe care le împarte, în funcție de elementele componente, în două tipuri: 1) unități frazeologice al căror model include în componența lor ca dominantă gramaticală (sau, uneori, ca simplu component) un adjectiv (*tare de inger*) și 2) unități frazeologice al căror model include în componența lor ca dominantă gramaticală alte părți de vorbire (*a avea bumbac în urechi, la mintea cocoșului, a se teme și de umbra lui* etc. [3, p. 261]

În primul tip de unități frazeologice adjectivale autoarea a stabilit șase modele structurale și a confruntat însușirile lexico-gramaticale ale acestor unități cu cele ale adjectivului, evidențiind trăsăturile comune și diferențiale ale unităților frazeologice adjectivale și ale adjectivelor. Concluziile la care ajunge L. Lupușor nu au caracter general, deoarece au fost supuse analizei doar șase tipuri de unități, iar în limba română există cu mult mai multe modele structurale de unități frazeologice adjectivale, ce au în componența lor un adjectiv.

În al doilea articol, L. Lupușor clasifică, în funcție de natura gramaticală a elementelor componente, unitățile frazeologice ce nu conțin adjective în structura lor. [4] Autoarea, concepând frazeologia în sens larg, a inclus printre tipurile de unități frazeologice adjectivale și multe îmbinări libere de cuvinte (*o minune de cântec, un farmazon de mînz* etc.), se confundă chiar unitățile frazeologice adjectivale cu frazeologismele substantivale (*om de paie, vorbă de duh* etc.). [4, p. 103]

E necesar să se sublinieze că la delimitarea frazeologismelor adjectivale de alte tipuri de frazeologisme se cere să se țină cont de: 1) identitatea sensurilor, 2) identitatea paradigmelor frazeologice și 3) funcțiile sintactice ale frazeologismelor adjectivale.

Deci, ca să se poată vorbi despre frazeologisme adjectivale, ele trebuie să redea însușiri și calități, să aibă aceleași sau aproximativ aceleași categorii morfologice și funcții sintactice ca și adjectivele propriu-zise: *fudul* (sau *surd*) *de urechi*, *a fi rău* (sau *prost*) *dispus*, *a avea burta lipită de coaste*, *tras(ca) prin(tr-un) inel*, *fură ouăle de sub cloșcă*, *a sta ca pe ghimpi* etc.

În limba română, frazeologismele adjectivale au fost cercetate mai amplu de lingvistul Gh. Colțun. Autorul descrie detaliat valorile semantice [5, p. 16-18], structura gramaticală [5, p. 18-23], particularitățile morfologice și funcțiile sintactice ale frazeologismelor adjectivale. [5, p. 24-28]

Frazeologismele adjectivale ale limbii engleze nu au constituit până acum obiectul vreunui studiu. Ele au fost doar ilustrate în dicționare frazeologice, întocmite de lingviști ca P. M. Roger

[6] sau A. Bantaș, L. Levițchi [7], care nu au căutat să întocmească nicio clasificare, nici la nivel lexico-gramatical, nici la cel tematic, bazându-se exclusiv pe răspândirea și gradul de uz ale combinațiilor de cuvinte organizate într-un tot comparabil, însă nu identic cu lexemul.

Sinonimele frazeologice adjectivale nu au constituit până în prezent obiectul de studiu al vreunei lucrări în lingvistica românească. Problema acestora a fost prezentată doar în plan general de către lingvistul Gh. Colțun. În cartea *Structura semantică a frazeologismelor în limba română*, autorul prezintă fenomenul sinonimiei în cadrul tuturor tipurilor de frazeologisme, menționând că „din cele 250 de serii sinonimice analizate, 150 sunt verbale, ceea ce constituie 60%, 37 – adjectivale (15%), 33 – adverbiale (13%) și 30 – substantivale (12%)”.

În limba engleză nu există până în prezent lucrări cunoscute în care să fie studiate sinonimele frazeologice adjectivale.

Analiza contrastiv-tipologică a sinonimelor frazeologice, în general, și a celor adjectivale, în special, nu s-a efectuat până în prezent în nicio lucrare atât în limba română, cât și în limba engleză. În continuare, vor fi cercetate câteva aspecte contrastiv-tipologice ale unor sinonime frazeologice adjectivale din limbile română și engleză care includ ideea de „sărăcie”.

Sărac: 1) *a ajunge la covrigi*, 2) *a avea casă sub căciulă (sau pălărie)*, 3) *a avea punga deșartă*, 4) *a-i bate (sau a-i șuiera) vântul prin pungă*, 5) *a-i bate vântul prin traistă*, 6) *calic ca șoarecii bisericii (sau din biserică)*, 7) *a-i cânta cucul prin (sau în) pungă*, 8) *a fi cu punga goală*, 9) *a fi gol ca șarpele*, 10) *a fi gol nap (sau ca napul sau pușcă, sau pistol)*, 11) *a fi gol prepeleac (sau mei)*, 12) *a fi în pană de bani*, 13) *a fi (sau a rămâne) lefter*, 14) *a fi lipit pământului*, 15) *a fi logodit cu sărăcia*, 16) *a-i fi (cuiva) punga ofticoasă*, 17) *a fi sărac ca șoarecele de biserică*, 18) *a fi sărac (sau calic) lipit pământului*, 19) *a fi strămtorat de bani*, 20) *a fi subțire la pungă*, 21) *a fi (sau a ajunge, a rămâne) tinichea*, 22) *(a fi) tufă în buzunar*, 23) *a fi tufă de parale*, 24) *a-i fi carul într-o roată*, 25) *a-i ieși părul prin căciulă*, 26) *îi curg obielele*, 27) *îi flutură vântul în buzunare*, 28) *a întoarce punga pe dos*, 29) *muritor de foame*, 30) *n-are niciun căpătâi*, 31) *a nu avea nici cățel, nici purcel*, 32) *a nu avea ce pune pe masă*, 33) *a nu avea (nici) după ce bea apă*, 34) *nu-i ard (nici) cărbunii în vatră*, 35) *a nu avea nici casă, nici masă*, 36) *a nu avea nici mătă în casă*, 37) *a nu avea nicio frântă*, 38) *a nu avea nicio lețcaie*, 39) *a nu avea nicio para chioară*, 40) *a nu avea nici tăciune (sau cenușă) în vatră*, 41) *a nu avea niciun băț de chibrit*, 42) *plin de bani ca broasca de păr (sau de lână)*, 43) *a rămâne cu ața mămăligii*, 44) *a rămâne cu buzunarele goale*, 45) *a rămâne fără niciun ban*, 46) *a rămâne fără un capăt de ață*, 47) *a rămâne numai în cămașă* – 1) *not to have a penny to bless oneself with*, 2) *to be on the rocks*, 3) *as poor as Job's cat*, 4) *as poor as Job's turkey*, 5) *to be poor in purse*, 6) *to have an empty pocket*, 7) *to have an empty purse*, 8) *to be out at heels*, 9) *to be broke*, 10) *not to have a dime*, 11) *out of God's blessing into the warm sun*, 12) *as poor as a churchmouse*, 13) *to have a thin purse*, 14) *to be on the pennyless bench*, 15) *not to have a penny to one's name*, 16) *to turn one's pocket inside out*, 17) *not to have a penny in one's pocket*, 18) *not to have a penny in the world*, 19) *to be poverty-stricken*.

Una dintre cele mai numeroase serii sinonimice frazeologice adjectivale, supuse analizei, conține expresii care sunt alcătuite din diverși componenți lexicali.

În primul tip intră cupluri și serii sinonimice adjectivale, care au componenți lexicali

asemănători: (2, 28), (4, 5, 7, 25), (10, 11), (13, 21), (15, 19), (22, 23), (30, 37), (31, 35), (36, 40, 41), (38, 39). Al doilea tip îl constituie cuplurile sinonimice frazeologice adjectivale care au componenți lexicali parțial asemănători: (3, 16), (9, 20), (14, 18), (26, 27), (32, 34), (43, 44, 45, 46, 47). Din tipul al treilea fac parte sinonimele frazeologice adjectivale care au componenți lexicali diferiți: (1, 8, 12, 17, 24, 29, 34, 42).

Seria echivalentă din limba engleză, mult mai redusă în exemple (19), se prezintă în felul următor: două grupuri de frazeologisme posedă componenți lexicali asemănători: (3, 4, 12); (7, 13); un grup de frazeologisme care au componenți parțial asemănători: (16, 18), (19). Celelalte frazeologisme prezintă modele structurale diferite: (2),(5), (8), (9), (11), (15), (15), (17), respectiv (19).

Probabil, ca urmare a unui empirism istoric, limba română posedă o gamă foarte variată și expresivă de frazeologisme care exprimă ideea de *sărăcie*. Selectarea materialului lingvistic este îndreptată către o exprimare savuroasă, descriptivă, fiind explorat cu succes în vederea accentuării, pătrunderii mesajului. Se realizează situații tragi-comice de limbaj, extrem de sugestive, luând concretul, descriindu-l cu savoare și transcendându-l la nivel de principiu (*îi suiera vântul în buzunare, a-i ieși părul prin căciulă, a întoarce punga pe dos, a rămâne cu ața mămăligii* etc.). Din nou, apare metafora, dând expresivitate și culoare frazeologismelor (*sărac lipit pământului, logodit cu sărăcia*), precum și metonimia, surprinzătorul procedeu ce-și caută un referent capabil să preia ideea, atrăgând implicatura pragmatică (*...cu carul într-o roată*). Negația, la rândul ei, capătă valori intensificatoare, fiind folosită în asocieri cu termeni ale căror denotații completează original mesajul dorit – *sărăcie lucie* (*... fără niciun ban, nicio lețcaie, nicio para chioară*). Amintim și comparația care, în primul exemplu din serie, devine superlativ absolut datorită elementului cu care subiectul este comparat (*șoarecele de biserică* – esențialmente înfometat), iar în al doilea, se bazează pe o situație absurdă, accentuând astfel ideea și oferindu-i note ironice și hilare (*plin de bani ca broasca de păr*). Din punct de vedere stilistic, seria se remarcă prin dinamism și umor, inserția acestor frazeologisme înviorează conținutul discursului, care câștigă atât din punct de vedere expresiv prin noutatea îmbinării cuvintelor, cât și persuasiv, oferind discursului efectul perlocuționar dorit. Implicatura este un procedeu pragmatic des folosit în discursuri ce conțin unele dintre frazeologismele enumerate mai sus. De exemplu, în dialogul următor: „Ce mai face Victor?”; „Nu prea bine, *are casa sub căciulă*” – locutorul anunță latura negativă a mesajului despre referent (Victor), iar prin frazeologismul din finalul propoziției, receptorul trebuie să înțeleagă, cu ajutorul implicaturii, că Victor este foarte, foarte sărac.

Limba engleză se folosește, în primul rând, de tendința universală a limbajului de a abstractiza situații concrete, fixându-le în frazeologisme și ridicându-l la nivel de principiu (*to turn one's pockets inside out, to be poor in purse* etc.). Comparația, cu rol de superlativ absolut, apare și în varianta englezească a frazeologismelor fie având o referențialitate comună (*șoarecele de biserică/ churchmouse*), fie făcând apel la un referent uman, cunoscut în cultura populară ca fiind un personaj foarte sărac (un fel de Păcală autohton), și ridicându-l la nivel abstract (3, 4). Referențialitatea divină apare într-unul dintre frazeologismele echivalente,transmițând mesajul moralizator al trecerii de sub umbrela protectoare a divinității în *soarele* dogorător, referent folosit metonimic în locul ideii de sărăcie. În frazeologismul (15) se face apel la istoria socială a Angliei, perioada victoriană, atunci când datornicii erau judecați și aruncați în închisoare, folosindu-se de implicatura pragmatică pentru a găsi drumul către sens. Efectul este unul dramatic, expresiv și convingător. Metafora și metonimia, precum și negația sunt folosite, de asemenea, să susțină mesajul și să-l coloreze stilistic (1, 2, 8, 10, 16, 18, 19).

Ca o concluzie, putem afirma că analiza semantică remarcă încă o dată plasticitatea limbii române, capacitatea ei de a face asocieri absolut minunate, menite să convingă și să ofere expresivitate discursului. Deși există asemănări din punct de vedere referențial, limba engleză oferă mai puțină culoare stilistică frazeologismelor sale echivalente, preferând de cele mai multe ori asocieri denotative conotațiilor și implicaturilor din limba română. De asemenea, am observat că implicatura este atașată conținutului semantic, a ceea ce se spune, iar nu a formei lingvistice. Prin urmare, ea nu poate fi separată de enunțare doar prin schimbarea unităților lexicale ale

enunțului prin sinonimie. Cu alte cuvinte, substituția prin sinonimie a unui segment al enunțului nu anulează implicatura. Ea rămâne, fiind atașată conținutului semantic al enunțului!

Bibilografie:

1. Poalelungi Gh. Locuțiunile adjectivale. În: *Limba Română*. București, 1963, nr. 2, p. 133-146.
2. Dragomirescu N. Problema locuțiunilor ca obiect al analizei gramaticale. În: *Limba Română*. București, 1963, vol. 6, p. 618-626.
3. Lupușor L. Referitor la clasificarea gramatical-structurală a unităților frazeologice adjectivale. În: *Lexicul și frazeologia limbii moldovenești contemporane*. Chișinău: Știința, 1981, p. 253-265.
4. Lupușor L. Referitor la clasificarea gramatical-structurală a unităților frazeologice adjectivale lipsite de adjectiv în structura lor. În: *Cercetări de lingvistică moldovenească*. Chișinău: Știința, 1984, p. 100-111.
5. Colțun Gh. Aspecte ale frazeologiei limbii române. Chișinău: Editura Universității de Stat din Moldova, 1997, 86 p.
6. Roger P. M. *Thesaurus of English Words and Phrases*. London: Longman, Brown, Green and Longmans, 1856. 852 p.
7. Bantaș A., Levițchi L. *Dicționar frazeologic român-englez*. București: Editura Științifică, 1966. 398 p.
8. Slavici I. *Mara*. București: Editura pentru Literatură, 1965. 384 p.
9. Dreisder Th. *An American Tragedy*. London: Cox and Wyman Ltd, 1968. 352 p.
10. Agârbiceanu I. *Arhanghelii*. București: Editura Biblioteca pentru toți, 1962. 261 p.
11. Pann A. *Povestea vorbei*. București: Editura Biblioteca Școlară, 1974. 134 p.
12. Austen Jane. *Mansfield Park*. Hertfordsire: Wordsworth Edition Limited, 1992. 341 p.